

تبیین اثرات حکمروایی خوب شهری بر تاب آوری اقتصادی- اجتماعی شهری در مواجهه با اپیدمی‌ها (مطالعه موردی: شهر شیراز)

تاریخ دریافت مقاله: ۴۰۲/۰۵/۱۴ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۴۰۲/۰۷/۱۸

محمدرضا زمانی(دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات افق‌های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران)
فرشته احمدی*(استادیار، گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات افق‌های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران)
زینب طالبی(استادیار، گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات افق‌های نوین در معماری و شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران)

چکیده:

در سالیان اخیر شاهد شیوع اپیدمی کوید ۱۹ و تأثیرات مخرب آن بر جامعه شهری و زندگی شهروندان بوده‌ایم. مدیریت شهری به عنوان متولی امور شهر می‌تواند نقش مهمی در کنترل شیوع اپیدمی‌ها و کاهش تأثیرات مخرب این پدیده از طریق ارتقاء تاب‌آوری جامعه شهری ایفا کند. هدف پژوهش پیش رو بررسی تأثیر معیارهای حکمروایی خوب شهری بر ارتقاء تاب‌آوری اقتصادی- اجتماعی شهری در برابر اپیدمی‌ها می‌باشد. در این پژوهش با استفاده از مطالعات نظری گویه‌های مرتبط با معیارهای حکمروایی خوب شهری و تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهرها استخراج و با استفاده از نظر خبرگان اعتبارسنجی گردید؛ جامعه آماری ساکنین شهر شیراز هستند که با استفاده از پرسشنامه اطلاعات مورد نیاز از آنها اخذ شد. با استفاده از مدل معادلات ساختاری در نرم افزار Amos شدت تأثیر هر یک از معیارهای حکمروایی بر تاب‌آوری شهری مشخص گردید. بر اساس نتایج به دست آمده، معیارهای اجماع محوری با ۰,۳۹ و کارایی با ۰,۳۷، بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری اقتصادی و معیارهای مشارکت با ۰,۳۷ و اجماع محوری با ۰,۳۵، نیز به ترتیب بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری اجتماعی شهری در مواجهه با اپیدمی‌ها داشته‌اند. در پایان نیز راهکارهایی برای ارتقاء تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی برای مقابله با این پدیده ارائه گردید.

واژه‌های کلیدی: حکمروایی خوب شهری، تاب‌آوری اقتصادی، تاب‌آوری اجتماعی، اپیدمی، شهر شیراز.

مقدمه و بیان مسأله

شهرها به عنوان مکانی برای سکونت و زندگی شهروندان همواره در معرض مخاطرات مختلف طبیعی و انسانی قرار دارند. سوانح اتفاق افتاده در سالیان اخیر بیانگر این موضوع می‌باشد که جوامع و افراد به صورت فزاینده‌ای آسیب پذیر شده و ریسک‌ها افزایش یافته‌اند (نوری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۱). وقوع سیل، زلزله، آتش سوزی، تغییرات اقلیمی، بحران‌های اقتصادی و اجتماعی و شیوع انواع بیماری‌ها از جمله این مخاطرات غیر قابل پیش‌بینی است که در همه حال رفاه، آسایش، امنیت و ایمنی ساکنین شهرها را مورد تهدید قرار می‌دهند (غلامزاده و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۵۰). این مخاطرات و آسیب‌ها به خصوص در مورد شهرها و جوامعی که از تاب‌آوری پایین‌تری برخوردارند آسیب‌های بیشتری را وارد می‌آورد و این ظرفیت را دارند که به سوانحی هولناک و ویران کننده برای اجتماعات بشری تبدیل شوند (پورحسن زاده و احمدی، ۱۳۹۹: ۲). در این راستا تاب‌آوری شهری به عنوان راهبردی مؤثر برای مواجهه شهرها و شهروندان با مخاطرات و آسیب‌ها در نظر گرفته می‌شود (Zeng & et al, 2022: 2). تاب‌آور ساختن شهرها در برابر انواع مخاطرات، یکی از مهمترین و ضروری‌ترین رویکردهای کاهش آسیب‌پذیری در مدیریت شهری است که ضامن بقای سکونتگاه‌های شهری است و می‌تواند مقدمه توسعه پایدار شهری را فراهم کند (توتونچی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۸۶).

یکی از مهمترین خطرات و بحران‌هایی که در دوره‌های مختلف تاریخی شهرها و شهروندان را مورد تهدید قرار داده و خسارات زیادی را به بار آورده است گسترش بیماری‌های همه گیر یا اپیدمی‌ها می‌باشد. اپیدمی کوید-۱۹ که از اوایل سال ۲۰۲۰ میلادی به تدریج تمام دنیا را فرا گرفت، بر تمامی جنبه‌های زندگی فردی و جمعی افراد تأثیر گذاشت و موجی از تحولات در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایجاد کرد. این پدیده پیامدهای اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای به دنبال داشته است و زندگی مردمان دنیا را مورد تهدید قرار داده است (Banai, 2020: 1). مطالعات انجام گرفته در این زمینه هر کدام از منظری به بحث تاب‌آوری شهری در برابر اپیدمی‌ها پرداخته اند. شریفی و خاوریان (۲۰۲۰) تأثیرات شیوع اپیدمی کرونا بر مسائل شهری را در چهار حیطة ۱- کیفیت محیطی، ۲- تأثیرات اجتماعی - اقتصادی، ۳- مدیریت و حکمروایی و ۴- حمل و نقل و طراحی شهری مورد بررسی قرار دادند. پس از تحلیل تأثیرات و ارائه راهکارهایی نشان می‌دهند که بحران کوید-۱۹ یک فرصت عالی برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران برای اقدامات متحول کننده در راستای ایجاد شهرهای پایدارتر با تاب‌آوری بالاتر فراهم آورده است. کویی و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی و تحلیل مطالعات صورت گرفته در زمینه تاب‌آوری در برابر کوید-۱۹ پرداختند. آنها نتیجه گرفتند توجه به گروه‌های آسیب پذیر، حمایت‌های اجتماعی و توجه به سیاست‌های اجتماعی - اقتصادی

می‌تواند موفقیت بیشتری بر ارتقاء تاب‌آوری داشته باشد و به طور کلی حمایت‌ها و تنظیم قوانین و مقررات می‌تواند تاب‌آوری اجتماعی در برابر اپیدمی کوید-۱۹ را محقق سازد. علیزاده و شریفی (۲۰۲۲) به شناسایی عوامل اصلی مؤثر بر تاب‌آوری اجتماعی در برابر اپیدمی کوید-۱۹ پرداختند. آنها عوامل شناسایی شده را در سه دسته اصلی ۱- حکمروایی مشارکتی و حمایتی، ۲- دسترسی به منابع و ۳- مشارکت شهروندان و قانونمداری طبقه‌بندی کردند و در نهایت پیشنهادهای ارائه دادند. حیدری و همکاران (۱۴۰۰) به تحلیل تأثیر مؤلفه‌های حکمروایی مطلوب شهری بر تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر کوید-۱۹ پرداختند و نتیجه گرفتند که مؤلفه‌های مشارکت، مسئولیت و پاسخگویی بیشترین تأثیر را افزایش تاب‌آوری اجتماعی شهروندان داشته است.

مرور پژوهش‌های مرتبط نشان می‌دهد به طور کلی نشان دهنده دو خلا مطالعاتی در این زمینه است. نخست اینکه نقش مدیریت و حکمروایی خوب شهری بر بهبود تاب‌آوری شهری در برابر اپیدمی‌ها کمتر مورد توجه قرار گرفته است. نقش مدیریت شهری به عنوان متولی امور شهروندان در جامعه شهری حائز اهمیت می‌باشد. مدیریت شهری باید با استفاده از روش‌ها و الگوهای جدید بتواند علاوه بر خدمات رسانی مطلوب به شهروندان، تاب‌آوری شهرها در برابر این قبیل مخاطرات را بهبود بخشد تا جامعه شهری بتواند روند توسعه خود را ادامه دهد. دوم اینکه عمده پژوهش‌های صورت گرفته بیشتر به تاب‌آوری اجتماعی در برابر اپیدمی‌ها پرداخته‌اند و تاب‌آوری اقتصادی در برابر اپیدمی‌ها چندان مورد بررسی قرار نگرفته است. با توجه به اهمیت تاب‌آوری اجتماعی بر سلامت روحی و روانی شهروندان و همچنین اهمیت زیاد تاب‌آوری اقتصادی در زندگی و معیشت شهروندان، باید با بررسی دقیق مؤلفه‌های این دو بعد تاب‌آوری، عوامل اصلی در بهبود و ارتقاء آنها در مواجهه با اپیدمی‌ها مشخص گردد. به خصوص که امروزه مطالعه ادبیات توسعه در مورد خطرات نشان دهنده تغییر پارادایم از مقابله و مواجهه با بحران و خطر به وجود آمده به تجزیه و تحلیل آسیب‌پذیری و ارتقاء تاب‌آوری در جامعه است.

یکی از الگوهای مطرح که امروزه به الگوی غالب در مدیریت شهری در بسیاری از شهرهای دنیا تبدیل شده است، الگوی حکمروایی خوب شهری می‌باشد. به نظر می‌رسد بکارگیری الگوی حکمروایی خوب شهری با توجه به ویژگی‌هایی که دارد، می‌تواند زمینه مناسبی را جهت ارتقاء تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهر و شهروندان در برابر اپیدمی‌ها فراهم آورد. بنابراین هدف پژوهش پیش رو بررسی نقش و تأثیر معیارهای این الگوی مدیریتی بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهری در برابر اپیدمی‌ها می‌باشد؛ تا بتوان بر اساس آنها راهبردها و راهکارهایی

عملی و اجرایی در جهت بهبود تاب‌آوری اقتصادی - اجتماعی شهرها در برابر اپیدمی‌ها ارائه داد.

مبانی نظری

۱- حکمروایی خوب شهری

مفهوم حکمروایی که در مقیاس‌های گوناگون محلی، شهری و حتی بین‌المللی به کار می‌رود بر همیاری دولت و جامعه مدنی مبتنی است (حسینی و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۱۸). حکمروایی خوب شهری یک مفهوم چندبعدی است که بر ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان به خصوص جوامع کم برخوردار تمرکز دارد (Meyer & Auriacombe, 2019: 2). الگوی حکمروایی خوب شهری به عنوان یک فرایند مشارکتی توسعه تعریف می‌شود که به موجب آن همه ذینفعان شامل حکومت، سازمان‌های غیردولتی و جامعه مدنی وسایلی را برای حل مشکلات شهری فراهم می‌کند. در این الگو مسئولیت اجرایی مستقیم مدیریت شهری کمتر شده و امکان بیشتری برای برنامه‌ریزی و کنترل از پایین به بالا توسط سازمان‌های غیردولتی فراهم شده است (فخرایی و مرزی، ۱۳۹۶: ۱۸). حکمروایی شهری، طبق تعریف زیست بوم سازمان ملل^۱ عبارت است از مجموع روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت عمومی شهر از سوی افراد، نهادهای عمومی و نهادهای خصوصی و نیز فرایند مستمری است که از طریق آن، منافع متضاد یا متعارض با یکدیگر همراه شده و زمینه همکاری و کنش متقابل فراهم می‌آید (UN-Habitat, 2002). از دیدگاه UNDP و بیشتر منابع موجود معیارهای حکمروایی خوب شهری شامل مشارکت، قانون مداری، شفافیت، مسئولیت پذیری، وفاق محوری، عدالت، کارآمدی و پاسخگویی می‌باشد. در منابع مختلف برای هر یک از معیارهای حکمروایی خوب شهری شاخص‌ها و گویه‌هایی تعریف شده است؛ در جدول شماره ۱ به برخی از مهمترین این شاخص‌ها و گویه‌ها اشاره شده است:

جدول شماره ۱: گویه‌های ابعاد مختلف حکمروایی خوب شهری

صاحب نظر	معیارهای حکمروایی خوب شهری	گویه‌های حکمروایی خوب شهری
UN-Habitat 2002	مشارکت شهروندان	میزان سهم بخش خصوصی، مشارکت در فعالیت عام المنفعه، مشارکت مردم در برنامه‌ریزی، تصمیم سازی و تصمیم گیری، مشارکت نهادهای مدنی و بخش خصوصی در برنامه‌ریزی، نظارت اهالی محله بر تصمیم گیری‌های مربوط به محله، ایجاد بستری برای فعالیت مردم، واگذاری اداره محله به خود

^۱ UN-Habitat

محله، تسهیل مداخله شهروندان در روند توسعه محله		
تلاش مدیران محله برای تشویق مردم به پذیرش مسئولیت، شایستگی مدیران محله در پذیرش مسئولیت، پیگیری تحقق طرح‌های در دست اجرا، تمرکززدایی، مسئولیت‌پذیری مردم	مسئولیت پذیری	
کار مشارکتی، همسویی و همفکری مدیران محله و اهالی محله، همفکری مدیریت محله با سایر سازمان‌ها و نهادهای شهری، توافق جمعی بیشتر در نتیجه تعامل مدیریت محله با نهادهای دولتی، حمایت از منافع گروه‌ها و طبقات اجتماعی، مشورت بین سازمان‌های توسعه شهری و شهروندان	اجماع‌سازی	Oliviera & balaban 2013
عدالت در توزیع برابر و عادلانه امکانات محله، دسترسی به فرصت‌های برابر و یکسان، انجام طرح‌های محله در زمان تعیین شده، توجه به منافع جمعی، فراهم شدن حقوق شهروندی، عضویت زنان در مدیریت محله، استفاده معقولانه از منابع و امکانات، عدالت جنسیتی	عدالت و انصاف	Moreno & Fidelis 2012
بهبود روش‌ها و اقدامات بر اساس دانش جدید، بهبود شیوه امور، کاهش هزینه‌ها و ارتقاء کیفیت خدمات، رضایتمندی اهالی محله از اقدامات مدیریت محله، پوشش خدمات در سطح محله، مؤثر بودن اقدامات مدیریت محله برای دستیابی به اهداف، مؤثر بودن روند فعالیت‌های مدیریت محله	کارایی و اثربخشی	McCall & Dunn 2012
پاسخگویی مدیریت محله به وظایف خود، ساز و کار انتقال نیازها و خواسته‌های اهالی محله به مسئولین، تشکیل جلساتی برای در جریان قرار دادن اهالی محله، پاسخگو بودن مدیران محله به عنوان یک اصل و باور، جذب مشارکت از طریق پاسخگویی مدیران محله	پاسخگویی	Speer 2012
هماهنگی و تعامل بین سازمان‌های اداره امور شهر (مدیریت یکپارچه شهری) جهت مقابله با اپیدمی، همسویی اقدامات مقابله با اپیدمی با شهروندان در جهت رسیدن به توافق جمعی، وجود چشم‌انداز مشترک و مورد اجماع مدیریت شهری با شهروندان برای مقابله با اپیدمی، ارتباط مدیریت شهری با نهادهای غیردولتی	اجماع‌پذیری	حیدری، رسول زاده حسنعلی زاده و نصرتی ۱۴۰۰
امکان نظارت شهروندان بر عملکرد مدیریت شهری، پاسخگویی شهرداری در قبال انجام وظایف محوله به شهروندان، اجرای به موقع وعده‌های داده شده مدیران شهری در جهت مقابله با اپیدمی، دسترسی آسان به مدیران شهری و شورای شهر، تشریح مستمر برنامه‌ها، پروژه‌ها و اقدامات انجام شده به شهروندان، پیگیری چگونگی تحقق طرح‌ها و پروژه‌ها	پاسخگویی	
کارایی عملکرد مدیریت شهری در ارائه خدمات مقابله با اپیدمی، تلاش مدیریت شهری در افزایش مهارت‌ها و توانمندی شهروندان برای مقابله با اپیدمی، بهبود ارائه خدمات بهداشتی در جهت مقابله با اپیدمی، توجه به شایسته‌سالاری، شکل‌گیری شهر هوشمند و الکترونیک	کارایی و اثربخشی	
تأمین انسجام و همبستگی اجتماعی، فعال کردن ظرفیت‌های اجتماعی، برقراری اهداف در توسعه انسانی، فرصت برابر برای دریافت خدمات اولیه و اقدامات مثبت برای فقرا، مشارکت هنرمندان و بکارگیری هنر و ظرفیت‌های آن	عدالت و خدمات اجتماعی	کاظمیان، براری، شریف زاده و قربانی زاده

در تلطیف محیط شهر		۱۳۹۸
شفافیت در تصمیم گیری، شفافیت در ارائه عملکرد، نظرخواهی از مردم نسبت به طرح‌ها، اظهار نظر اهالی شهر نسبت به عملکرد مدیریت شهری، قابلیت دسترسی به جریان آزاد اطلاعات، کنترل و پایش عملکرد مدیران شهری، تصمیم گیری‌های آشکار و نهان مدیران شهری، مستندسازی اطلاعات، میزان اعتماد سازی مدیریت شهری از طریق ارائه عملکرد شفاف، سلامت و ایمنی فضاهای اداری	شفافیت	عیوضلو و رضویان ۱۳۹۷
میزان آگاهی شهروندان از قوانین و مقررات توسعه شهری، تناسب قوانین با مسائل شهری موجود، وجود قوانین کارآمد، پاسخگویی قوانین شهری به نیازها، احترام به قوانین از طرف مدیران، برخورد قانونی در مقابل انجام اقدامات غیرقانونی، اجرای یکسان و عادلانه قوانین محدود کننده برای همه شهروندان	قانونمندی	عسکری زاده، ضرابی و تقوایی ۱۳۹۷
توزیع یکسان خدمات در سطح شهر، ایجاد فرصت‌های مناسب برای شهروندان در زمینه ارتقاء وضعیت رفاهی، عدالت در مقررات شهرسازی، مقابله یکسان با فعالیت‌های غیرقانونی، حق دسترسی به خدمات اولیه، رعایت و حفظ عدالت جنسیتی در بهره مندی از منابع، دسترسی عادلانه به کاربری‌های مختلف، رعایت حقوق شهروندی توسط مدیریت شهری	عدالت	

مأخذ: نگارندگان

۲- تاب‌آوری شهری

مفهوم تاب‌آوری شهری، معروف‌ترین معیار برای مقابله با شوک‌ها و استرس‌هایی است که شهرهای مختلف را در بر می‌گیرد (درمانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۶). شهرهای تاب‌آور از پیش برای پیش‌بینی، پشت سر گذاشتن و بهبود از تأثیرات مخاطرات طراحی شده اند و سیستم‌های فیزیکی و اجتماعی در چنین شهری قادر به بقا و عملکرد تحت فشار و شرایط بحرانی هستند. همچنین تاب‌آوری شهری به مفهوم ظرفیت‌های مناطق شهری برای تشخیص، اولویت بندی، بسیج منابع به منظور محو تهدیدات خارجی می‌باشد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶). با توجه به این تعاریف، تاب‌آوری شهری لزوماً به معنای بازگشت سیستم به حالت اولیه خود نیست، بلکه به معنی تغییر وضعیت به حالتی جدید برای تطابق با تغییرات و ادامه حیات خود نیز می‌باشد (Folke et al, 2010).

۲-۱- تاب‌آوری اقتصادی:

تاب‌آوری اقتصادی توانایی یک سیستم برای حفظ عملکرد در هنگام حادثه و شوک می‌باشد (Rose & Krausmann, 2013: 74). به عبارتی تاب‌آوری اقتصادی به ظرفیت یک

اقتصاد منطقه‌ای یا محلی برای مقاومت، بازیابی و سازماندهی مجدد در مواجهه با بحران‌ها و بازگشت به مسیر توسعه اشاره دارد (Bristow & Healy, 2018: 268). در تعریفی دیگر تاب‌آوری اقتصادی به استفاده کارآمد از منابع باقیمانده در یک نقطه زمانی معین و همچنین سرمایه‌گذاری و بازسازی در طول زمان اشاره دارد (Rose, 2016: 2). بنابراین تاب‌آوری اقتصادی به شدت و میزان خسارات وارده، ظرفیت یا توانایی جبران خسارات و توانایی بازگشت به شرایط شغلی و درآمدی مناسب، میزان سرمایه خانوار و درآمدهای قابل تبدیل به سرمایه و اشتغال، وضعیت مسکن، میزان دسترسی به تسهیلات مالی، بیمه، کمک هزینه‌ها و توانایی احیاء دوباره فعالیت‌های اقتصادی خانوارها بعد از یک حادثه ارزیابی می‌شود (رضایی، ۱۳۹۲: ۲۷). به بیانی دیگر تاب‌آوری اقتصادی به توانایی اقتصاد در ایستادگی در برابر تکانه‌ها و بازگشت به مسیر اولیه خود اشاره دارد که البته این توانایی به سطح آسیب‌پذیری اقتصاد نیز بستگی دارد.

۲-۲- تاب‌آوری اجتماعی:

مفهوم تاب‌آوری اجتماعی به تعامل بین سیستم‌های اجتماعی و اکولوژیکی و تغییرات محیطی که توسط فعالیت‌های انسانی به وجود می‌آید اشاره دارد، که از این جنبه در چندین مقیاس از محلی تا جهانی مورد بررسی قرار گرفته و تمامی اعمال انسان در رابطه با محیط و تأثیرات آن را شامل می‌گردد (Caputo, 2013: 30). تاب‌آوری اجتماعی نشان دهنده تغییر الگوواره در ذهنیت مردم در برابر مشکلات خود و درک افراد دیگر و در نتیجه نیاز به یک دیدگاه تازه در تعیین مداخلات در برابر مشکلات می‌باشد (Cacioppo et al, 2011: 46). بعد تاب‌آوری اجتماعی تأکید بر تحقق پایداری اجتماعی در برابر سوانح، از یک سو بر شکل‌گیری و حفظ گروه‌های اجتماعی و جوامع محلی و از سوی دیگر، در فرایند بازتوانی بعد از سوانح از طریق ارتقاء سرمایه اجتماعی است و به ارتقاء حس دلبستگی به مکان، حس جامعه محلی، افزایش مشارکت ساکنین در امر بازسازی و شکل‌گیری پیوندهای اجتماعی کمک می‌کند و امر بازتوانی و بازسازی جامعه محلی با حفظ نظام‌های اجتماعی موجود را در زمان سانحه و نیز در یک جامعه محلی بعد از سانحه تسهیل می‌کند. با بررسی و مطالعه پژوهش‌های صورت گرفته مهم‌ترین شاخص‌ها و مؤلفه‌های تاب‌آوری اجتماعی و اقتصادی به طور خلاصه در جدول شماره ۲ آورده شده است:

جدول شماره ۲: گویه‌های تاب‌آوری اجتماعی و اقتصادی شهری

تاب‌آوری اقتصادی	تاب‌آوری اجتماعی	بعد تاب‌آوری صاحب نظر
مالکیت مسکن، درصد اشتغال، درآمد و برابری، نرخ اشتغال، اندازه کسب و کارها، دسترسی بهداشتی، اشتغال وابسته به یک بخش	برابری آموزشی، ظرفیت ارتباطات، پوشش بهداشتی، نوآوری، درصد مشارکت کنندگان در انتخابات، آگاهی از میزان خطر، آگاهی از اقدامات پیشگیرانه و وجود گروه‌های امداد	Cutter, Burton, & Emrich 2010
اشتغال و میزان درآمد، سرمایه گذاری، احساس امنیت شغلی، تنوع منابع درآمدی، فعالیت فروشگاه‌های توزیعی، فعالیت بخش خصوصی، تسهیلات بانکی، رضایت از بازدهی سرمایه گذاری	انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ناهنجاری‌های اجتماعی، امید به آینده، خودانگیزی، احساس مسئولیت اجتماعی، درک خطرات احتمالی، درک ضرورت مقابله با خطرات، عدالت اجتماعی، احساس امنیت	Ahren 2011
پایداری و ثبات اقتصادی، ظرفیت یا توانایی جبران خسارت، توانایی برگشت به شرایط شغلی و درآمدی مناسب، احیا فعالیت‌های اقتصادی بعد از یک حادثه، وضعیت اشتغال، دسترسی به خدمات مالی	سرمایه اجتماعی، مهارت، آگاهی نسبت به بحران، درک محلی از خطر، مشارکت برای رفع بحران، اعتماد و امنیت اجتماعی، واکنش در مقابل سوانح و تمایل به کمک، آمادگی و آموزش لازم، پیوندهای اجتماعی	پورحسین زاده و احمدی ۱۳۹۹
پایداری و ثبات اقتصادی، تنوع اقتصادی، وضعیت اشتغال و میزان درآمد، منابع درآمد، سلامت اقتصادی و دسترسی به خدمات، میزان سرمایه گذاری، تولید ثروت، میزان خسارت و توانایی برگشت به شرایط شغلی، برابری توزیع درآمد	ثبات اجتماعی، آسیب‌پذیری اجتماعی، سرمایه اجتماعی (اعتماد، هنجارها، شبکه‌ها)، امنیت اجتماعی، ارتباط و هماهنگی سازمانی، میزان مشارکت شهروندان، آموزش، مهارت‌های اجتماعی، خدمات مشاوره ای، دسترسی به خدمات عمومی	رضایی، سرایی و بسطامی نیا ۱۳۹۵
آسیب‌پذیری شغل و از دست دادن آن در صورت بروز حادثه، میزان احتمالی حمایت‌های نهادهای دولتی و محلی برای جبران خسارت مالی در شرایط اضطراری، توانایی برگشت به شرایط شغلی و درآمدی مناسب	آگاهی از خطر وقوع حوادث و ضوابط ایمنی، اطلاع شهروندان از امکانات امداد، میزان اعتماد به رسانه‌ها در مورد انعکاس مخاطرات، میزان اعتماد شهروندان به مسئولان شهری در مدیریت بحران	یزدانی و پاشازاده ۱۳۹۶
ثبات اقتصادی، مهارت شغلی، تسهیلات و حمایت‌های مالی، کارآفرینی، فضای کسب و کار، وضعیت درآمد، قوانین و مقررات اقتصادی، وضعیت اشتغال	قوانین برخورد با اخلاصگران، استفاده از تجارب، سرمایه اجتماعی، درک محلی از خطر، اعتماد و امنیت اجتماعی، آموزش لازم، واکنش در مقابل سوانح	مبارکی، لاله پور و افضلی ۱۳۹۴

<p>پایداری و ثبات اقتصادی، تنوع اقتصادی، وضعیت اشتغال و میزان درآمد، احیای دوباره فعالیت‌های اقتصادی بعد از سانحه، تسهیلات مالی، حمایت از اقشار آسیب‌پذیر، تقویت مهارت شهروندان برای معاش، حمایت از بخش خصوصی و کارآفرینی</p>	<p>میزان مشارکت مردم، درک محلی از خطر، کیفیت زندگی، استفاده از تجارب، واکنش در مقابل سوانح و تمایل به کمک، همکاری شهروندان و مسئولین در طرح‌ها، مهارت و کمک داوطلبانه شهروندان در امدادسانی، همبستگی و مشارکت شهروندان</p>	<p>ملکی، آروین و بذرافکن ۱۳۹۷</p>
	<p>نگرش در ارتباط با بحران، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی بین نهادهای اجتماعی در مقابله با بحران، آگاهی خانوارها در ارتباط با میزان خطر بیماری، آگاهی از پروتکل‌های بهداشتی، آگاهی از وجود گروه‌های امداد برای مقابله با بحران</p>	<p>حیدری، رسول زاده حسنعلی زاده و نصرتی ۱۴۰۰</p>

مأخذ: نگارندگان

روش پژوهش

پژوهش پیش رو پژوهشی توصیفی - تحلیلی است که از نظر نتایج کاربردی می‌باشد. در این پژوهش پس از شناسایی گویه‌های مربوط به مفاهیم مرتبط با حکمروایی خوب شهری و تاب‌آوری اقتصادی - اجتماعی شهری که در مرحله قبل انجام شد، باید گویه‌های متناسب با اپیدمی‌ها مورد ارزیابی قرار گیرند و قبل از توزیع پرسشنامه روایی آنها تعیین گردد. بدین منظور در ابتدا گویه‌ها در اختیار هفده نفر از متخصصین و خبرگان که با استفاده از روش نمونه‌گیری قضاوتی و گلوله برفی انتخاب شدند، قرار گرفت و از آنها خواسته شد به آنها امتیاز دهند. سپس گویه‌هایی که امتیاز لازم را کسب کردند، با استفاده از روش والتز و باسل^۱ معیارهای "مربوط بودن"، "واضح بودن"، "ساده بودن" و "رسا بودن" بر اساس یک طیف لیکرتی چهاربخشی مورد سنجش قرار گرفتند و مقدار شاخص روایی محتوا^۲ (CVI) آنها مشخص شد. حداقل مقدار قابل قبول برای این شاخص برابر با ۰,۷۹ است و اگر شاخص CVI سؤالی کمتر از ۰,۷۹ باشد، آن سؤال باید حذف شود. در نهایت و پس از دو مرحله فوق گویه‌های زیر با کسب امتیاز از سوی خبرگان لازم تأیید شدند:

^۱ Waltz & Bausell

^۲ Content Validity Index

جدول شماره ۳: گویه‌های تأیید شده معیارهای حکمروایی خوب شهری در جهت مقابله با اپیدمی‌ها

شاخص CVI	گویه‌های حکمروایی خوب شهری	معیار
۰,۹۳	اطلاع رسانی مستمر و شفاف و انتشار رسمی وضعیت شیوع اپیدمی‌ها	شفافیت
۰,۹۷	دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعات اپیدمی‌ها	
۰,۹۷	میزان شفافیت و صداقت مسئولین شهری در مورد عملکرد، اقدامات و تصمیمات اتخاذ شده در برابر اپیدمی‌ها	
۰,۸۹	میزان اعتمادسازی مدیریت شهری از طریق ارائه عملکرد شفاف در مقابله با اپیدمی‌ها به شهروندان	
۰,۸۶	سلامتی و ایمنی فضاهای اداری در برابر اپیدمی‌ها	پاسخگویی
۰,۹۴	میزان پاسخگویی مدیریت شهری در قبال انجام وظایف خود در مقابله با اپیدمی‌ها به شهروندان	
۰,۹۷	میزان رضایت شهروندان از پاسخگویی مدیریت شهری در خصوص اقدامات مقابله با اپیدمی‌ها	
۰,۸۹	اجرای به موقع وعده‌های داده شده توسط مدیران شهری در جهت مقابله با اپیدمی‌ها	
۰,۸۶	امکان نظارت مستقیم و غیرمستقیم بر عملکرد مدیریت شهری در مقابله با اپیدمی‌ها	کارایی و اثربخشی
۰,۹۴	بهبود روش‌ها و اقدامات بر اساس دانش جدید و رعایت استانداردها و ارتقاء کیفیت فعالیت مقابله با اپیدمی‌ها	
۰,۸۳	تلاش مدیریت شهری در افزایش مهارت‌ها و توانمندی شهروندان برای مقابله با اپیدمی در شهر	
۱	تلاش مدیریت شهری در شکل‌گیری و گسترش شهر هوشمند و الکترونیک برای مقابله با اپیدمی‌ها	
۱	کارایی عملکرد مدیریت شهری در ارائه خدمات مقابله با اپیدمی‌ها	مشارکت
۰,۹۷	اثربخشی فعالیت‌های مدیریت شهری در مقابله با اپیدمی‌ها	
۰,۸۹	میزان مشارکت و همکاری داوطلبانه شهروندان در برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های مقابله با اپیدمی‌ها	
۰,۸۷	امکان ظرفیت‌سازی نهادی (ایجاد و تقویت تشکل‌های صنفی، نهادهای مدنی غیردولتی در زمینه مسائل شهری) در مدیریت بحران اپیدمی	
۰,۸۷	میزان آموزش حقوق و وظایف شهروندی و ارتقاء فرهنگ مشارکت برای مقابله با اپیدمی	مسئولیت پذیری
۰,۹۴	ارائه نظرات به مدیران و مسئولین شهری برای مقابله با اپیدمی‌ها	
۰,۸۴	میزان شایستگی مدیران شهری در پذیرش مسئولیت جهت مقابله با اپیدمی‌ها	
۱	ارائه آموزش‌های شهروندی لازم توسط مدیریت شهری جهت مسئولیت‌پذیری شهروندان برای مقابله با اپیدمی	
۰,۹۴	مسئولیت مدیریت شهری در اجرای به موقع برنامه‌های مقابله با اپیدمی‌ها در شهر و ارائه گزارش عملکردی	مسئولیت پذیری
۰,۹۴	میزان احساس مسئولیت مدیریت شهری در تأمین امکانات و تجهیزات مقابله با اپیدمی‌ها و ارائه خدمات بهداشتی به کلیه شهروندان	

۰,۹۷	وضع قوانین و مقررات و ضوابط کارآمد و متناسب با مسائل و مشکلات شیوع اپیدمی‌ها در شهر	قانونمداری
۱	میزان پایبندی شهروندان به قوانین و مقررات وضع شده در جهت مقابله با اپیدمی‌ها	
۱	پایبندی مدیریت شهری به اجرای قوانین و مقررات مقابله با اپیدمی‌ها	
۱	میزان آگاهی شهروندان از قوانین و مقررات و ضوابط شهری وضع شده در مقابله با اپیدمی‌ها و رعایت آنها	
۰,۹۷	برخورد قانونی مدیریت شهری در مقابل اقدامات غیرقانونی شهروندان در برابر شیوع اپیدمی	
۱	دسترسی عادلانه شهروندان به کاربری‌های بهداشتی درمانی مورد نیاز و توزیع فضایی مناسب این کاربری‌ها در مناطق شهری	عدالت
۱	مقابله یکسان با کسانی که مقررات بهداشتی مقابله‌ای را رعایت نمی‌کنند	
۰,۸۴	رعایت حقوق شهروندی در خدمات رسانی شهری مقابله با اپیدمی‌ها توسط مدیریت شهری	
۱	رعایت عدالت در توزیع امکانات و خدمات شهری مقابله با اپیدمی‌ها در مناطق شهری	
۰,۹۷	ایجاد ساز و کاری برای مشورت بین سازمان‌های رسمی توسعه شهری و هماهنگی و تعامل بین آنها (مدیریت یکپارچه شهری) و شهروندان جهت مقابله با اپیدمی‌ها	اجماع محوری
۱	همکاری و تعامل و همسویی اقدامات مقابله با اپیدمی‌ها با شهروندان در جهت رسیدن به توافق جمعی	
۰,۹۱	ارتباط حوزه مدیریت شهری با سایر نهادهای غیردولتی، خصوصی و مردمی در جهت مقابله با اپیدمی‌ها	
۰,۹۱	وجود اجماع و همکاری میان سازمان‌های مختلف تهیه و اجرا کننده برنامه‌های مقابله با اپیدمی‌ها در شهر	
۰,۹۴	وجود قوانین و استانداردها برای حل اختلافات در جهت مقابله با شیوع اپیدمی‌ها در شهر	

جدول شماره ۴: گویه‌های تأیید شده تاب‌آوری اقتصادی شهر در جهت مقابله با اپیدمی‌ها از دید متخصصین

شاخص CVI	گویه‌های تاب‌آوری اقتصادی شهر در برابر اپیدمی‌ها
۰,۹۷	میزان حمایت از اقشار آسیب پذیر در زمان شیوع اپیدمی‌ها
۱	تقویت مهارت‌های شهروندان برای تأمین معاش در دوران شیوع اپیدمی‌ها
۱	میزان تنوع درآمدی شهر و شهروندان
۰,۹۴	توانایی برای احیا فعالیت‌های اقتصادی بعد از بهبود شرایط شیوع اپیدمی
۰,۹۱	ارائه تسهیلات مالی مناسب به افراد برای جبران خسارات مالی ناشی از اپیدمی‌ها
۰,۸۶	میزان امنیت شغلی شهروندان در زمان شیوع اپیدمی‌ها
۱	سلامت اقتصادی و عدم وجود فساد مالی و رانت بازی
۰,۸۶	میزان ثبات اقتصادی و پایداری فعالیت‌های اقتصادی
۰,۸۹	فرصت پیدا کردن شغل جدید در صورت از دست دادن شغل به علت شیوع اپیدمی

جدول شماره ۵: گویه‌های تأیید شده تاب‌آوری اجتماعی شهر در جهت مقابله با اپیدمی‌ها از دید متخصصین

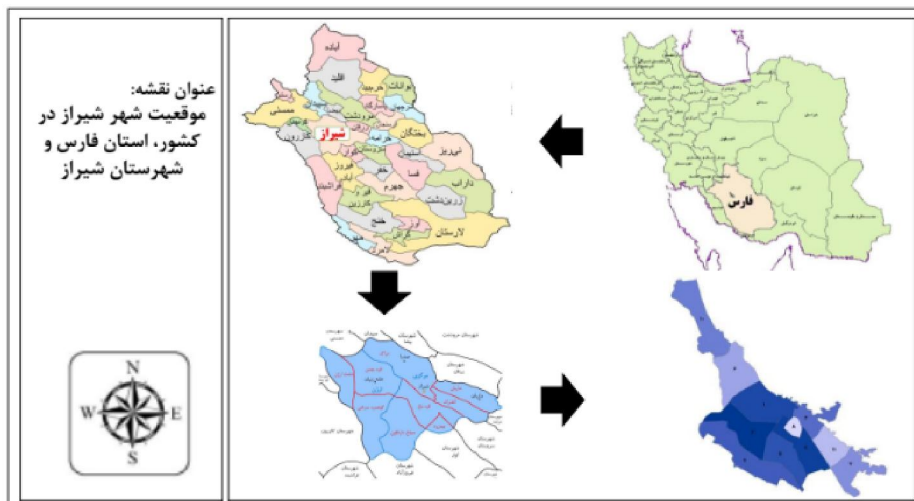
شاخص CVI	گویه‌های تاب‌آوری اجتماعی شهر در برابر اپیدمی‌ها
۰,۹۷	آگاهی شهروندان نسبت به میزان خطر و نحوه گسترش اپیدمی‌ها

۱	آگاهی شهروندان در مورد نحوه مقابله با شیوع اپیدمی و رعایت پروتکل‌های بهداشتی
۱	آگاهی شهروندان از وجود مراکز خدمات رسانی برای مقابله با اپیدمی‌ها
۰.۸۹	میزان تمایل شهروندان برای همکاری با مسئولین شهری جهت اجرای برنامه‌های مقابله‌ای با شیوع اپیدمی‌ها
۱	همبستگی اجتماعی و تمایل به مشارکت بین شهروندان برای مقابله با اپیدمی‌ها
۰.۸۴	نحوه نگرش و باور شهروندان در مورد بحران اپیدمی‌ها
۱	مهارت و دانش شهروندان در زمان شیوع اپیدمی‌ها از طریق شرکت در دوره‌های آموزشی مقابله و آمادگی با بحران
۰.۸۶	میزان اعتماد به مسئولین و رسانه‌ها در جهت مقابله با شیوع اپیدمی
۰.۸۶	اعتماد اجتماعی بین شهروندان برای مواجهه با اپیدمی‌ها
۰.۸۹	انسجام اجتماعی بین نهادهای مختلف اجتماعی در مقابله مؤثر با اپیدمی‌ها
۰.۹۱	امید شهروندان به بهبود وضعیت
۰.۸۶	ارائه خدمات مشاوره‌ای در حین و بعد از وقوع بحران
۰.۸۴	استفاده از تجارب سایر کشورها در زمینه مقابله با اپیدمی‌ها
۰.۸۶	میزان احساس امنیت و آرامش شهروندان در برابر شیوع اپیدمی‌ها
۰.۸۶	میزان برخورد قاطع با ناقضان پروتکل‌ها و ضوابط و مقررات مقابله با اپیدمی‌ها

بر اساس گویه‌های تأیید شده پرسشنامه‌ای تهیه گردید و با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده در اختیار ۳۸۷ نفر از شهروندان شیرازی قرار گرفت. برای بررسی ارتباط گویه‌های هر یک از معیارهای حکمروایی خوب شهری با سازه مربوط به خودش از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد بر اساس نتایج به دست آمده تمامی گویه‌ها رابطه قوی با متغیر پنهان خود داشتند؛ بنابراین مطلوب بودن گویه‌های مرتبط برای سنجش متغیرهای پنهان (معیارهای حکمروایی خوب شهری) تأیید می‌شود. در ادامه برای بررسی تأثیر هر یک از معیارهای حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری اقتصادی و تاب‌آوری اجتماعی از مدل معادلات ساختاری در نرم افزار Amos استفاده گردید.

محدوده مورد مطالعه

محدوده پژوهش شهر شیراز، مرکز استان فارس می‌باشد که در موقعیت ۲۹ درجه و ۳۶ دقیقه عرض جغرافیایی و ۵۲ درجه و ۳۷ دقیقه طول جغرافیایی واقع شده است. ارتفاع شهر از سطح دریا از ۱۴۸۶ تا ۱۶۷۰ متر می‌باشد که در منطقه کوهستانی زاگرس واقع شده است و آب و هوای معتدلی دارد. شهر شیراز از سمت غرب به کوه دراک و از سمت شمال به کوه‌های بمو، سبزپوشان، چهل مقام و باباکوهی (از رشته کوه‌های زاگرس) محدود شده است.

شکل شماره ۱: موقعیت شهر شیراز در کشور، استان فارس و شهرستان شیراز

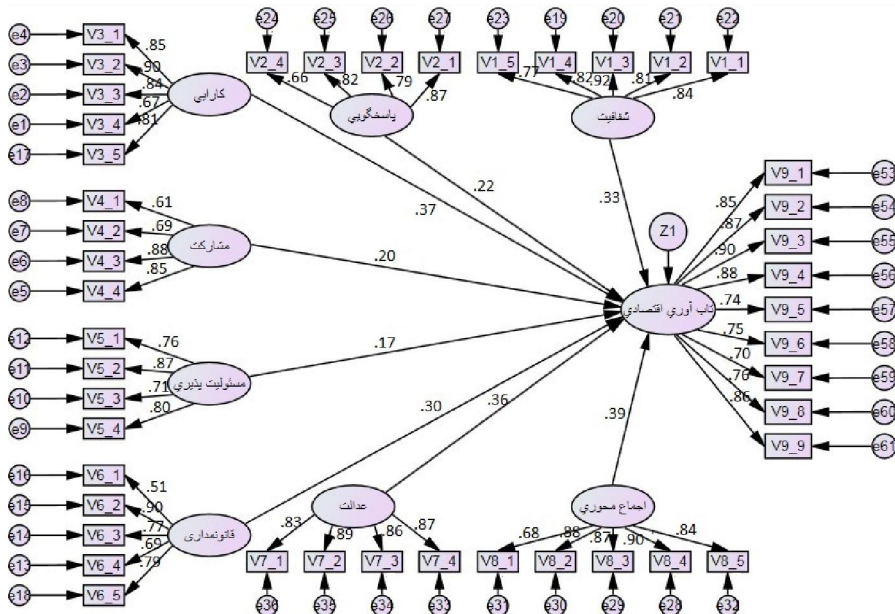
بر اساس برآوردهای صورت گرفته در سال ۱۴۰۰ جمعیت شهر شیراز ۱,۶۷۸,۰۱۴ نفر بوده است، که در مناطق یازدهگانه شهرداری پراکنده شده‌اند و با توجه به وسعت ۲۱,۶۹۱ هکتاری شهر، تراکم جمعیتی در حدود ۷۷ نفر در هکتار می‌باشد.

بحث و یافته‌های پژوهش

برای بررسی نقش و اثرات هر یک از هشت معیار حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری اقتصادی و تاب‌آوری اجتماعی شهری در برابر اپیدمی‌ها از مدل معادلات ساختاری در نرم افزار Amos استفاده شد.

الف- تأثیر معیارهای حکمروایی شهری بر تاب‌آوری اقتصادی

برای تشکیل مدل معادلات ساختاری هر یک از هشت معیارها حکمروایی خوب شهری را به عنوان متغیر پنهان در نظر می‌گیریم که با استفاده از تعدادی گویه به عنوان متغیر مشاهده پذیر ساخته شده‌اند و به عنوان متغیر مستقل باید تأثیرش بر متغیر وابسته بررسی و ارزیابی گردد. متغیر وابسته نیز تاب‌آوری اقتصادی شهری در برابر اپیدمی‌ها است که خود به عنوان متغیری پنهان از ۹ گویه تشکیل یافته است. باید معناداری و شدت تأثیر هر یک از هشت معیار حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری اقتصادی با استفاده از مدل مشخص گردد. در تصویر زیر مدل معادلات ساختاری و ضرایب مسیر ملاحظه می‌گردد:

تصویر شماره ۲: مدل معادلات ساختاری تأثیر معیارهای حکمروایی خوب شهری بر تاب آوری اقتصادی

مثبت بودن ضرایب مسیر روی نمودار نشان دهنده تأثیر مستقیم هر یک از معیارهای حکمروایی خوب شهری بر تاب آوری اقتصادی شهری می باشد. برای بررسی معناداری این تأثیر باید سطح معناداری این تأثیر که در جدول زیر آمده است، مورد توجه قرار گیرد.

جدول شماره ۷: ضرایب محاسبه شده تأثیر معیارهای حکمروایی خوب شهری بر تاب آوری اقتصادی

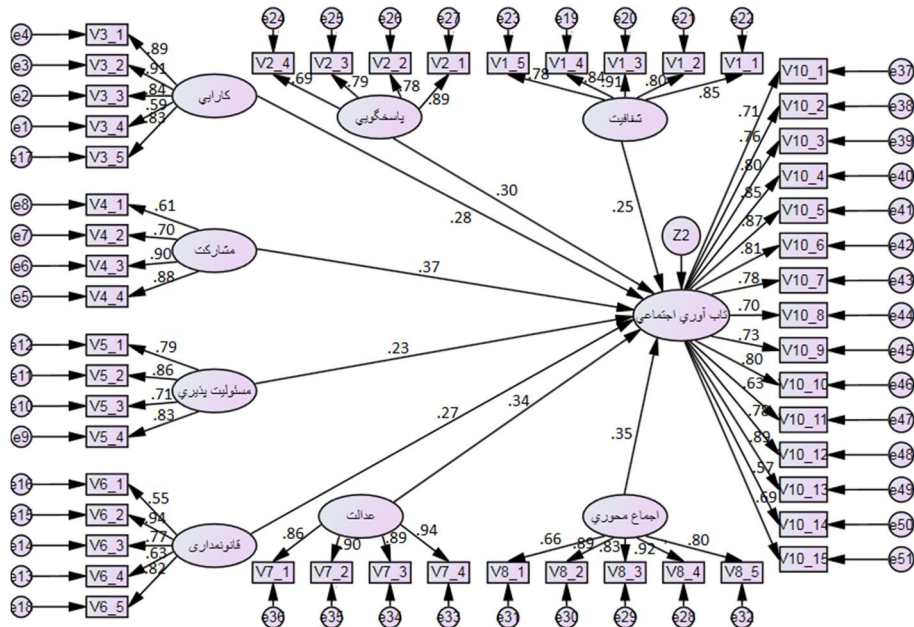
وضعیت معناداری	سطح معناداری P-) (value	ضریب مسیر (b)	متغیر مستقل	متغیر وابسته
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۳	تاب آوری اقتصادی	شفافیت
تأیید	۰,۰۰۸	۰,۲۲	تاب آوری اقتصادی	پاسخگویی
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۷	تاب آوری اقتصادی	کارایی
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۲۰	تاب آوری اقتصادی	مشارکت
تأیید	۰,۰۱۰	۰,۱۷	تاب آوری اقتصادی	مسئولیت پذیری
تأیید	۰,۰۰۵	۰,۳۰	تاب آوری اقتصادی	قانونمداری
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۶	تاب آوری اقتصادی	عدالت
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۹	تاب آوری اقتصادی	اجماع محوری

مأخذ: نگارندگان

همانطور که در جدول مشاهده می‌شود، با توجه به اینکه سطح معناداری تمامی معیارهای حکمروایی خوب شهری کمتر از ۰,۰۵ شده است، پس تأثیر تمامی آنها بر تاب‌آوری اقتصادی شهری معنادار می‌باشد. همچنین با توجه به مثبت بودن تمامی ضرائب بتا، تأثیر آنها مستقیم می‌باشد؛ بدین معنا که با بهبود این معیارها، تاب‌آوری اقتصادی شهری در مواجهه با اپیدمی‌ها ارتقاء می‌یابد. از بین معیارهای حکمروایی خوب شهری، اجماع محوری با ضریب ۰,۳۹، کارایی با ضریب ۰,۳۷ و عدالت با ضریب ۰,۳۶ به ترتیب بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری اقتصادی داشته‌اند. شفافیت، قانونمداری و پاسخگویی در رده‌های بعدی قرار دارند.

ب- تأثیر معیارهای حکمروایی شهری بر تاب‌آوری اجتماعی

برای تشکیل مدل معادلات ساختاری هر یک از هشت معیارها حکمروایی خوب شهری را به عنوان متغیر پنهان در نظر می‌گیریم که با استفاده از تعدادی گویه به عنوان متغیر مشاهده پذیر ساخته شده‌اند و به عنوان متغیر مستقل باید تأثیرش بر متغیر وابسته بررسی و ارزیابی گردد. متغیر وابسته نیز تاب‌آوری اجتماعی شهری در برابر اپیدمی‌ها است که خود به عنوان متغیری پنهان از ۱۵ گویه تشکیل یافته است. باید معناداری و شدت تأثیر هر یک از هشت معیار حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری اجتماعی با استفاده از مدل مشخص گردد. در تصویر زیر مدل ساخته و ضرایب مسیر ملاحظه می‌گردد:

تصویر شماره ۳: مدل معادلات ساختاری تأثیر معیارهای حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری اجتماعی

مثبت بودن ضرایب مسیر روی نمودار نشان دهنده تأثیر مستقیم هر یک از معیارهای حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری اجتماعی شهری می‌باشد. برای بررسی معناداری این تأثیر باید سطح معناداری این تأثیر که در جدول زیر آمده است، مورد توجه قرار گیرد.

جدول شماره ۸: ضرایب محاسبه شده تأثیر معیارهای حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری اجتماعی

وضعیت معناداری	سطح معناداری (P-value)	ضریب مسیر (b)	متغیر وابسته	متغیر مستقل
تأیید	۰,۰۱۲	۰,۲۴	تاب‌آوری اجتماعی	شفافیت
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۰		پاسخگویی
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۲۸		کارایی
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۷		مشارکت
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۲۳		مسئولیت‌پذیری
تأیید	۰,۰۰۷	۰,۲۷		قانونمداری
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۴		عدالت
تأیید	۰,۰۰۰	۰,۳۵		اجماع محوری

مأخذ: نگارندگان

با توجه به اینکه سطح معناداری تمامی معیارهای حکمروایی شهری کمتر از ۰,۰۵ شده است، پس تأثیر آنها بر تاب‌آوری اجتماعی معنادار می‌باشد. همچنین با توجه به مثبت بودن تمامی ضرائب بتا، تأثیر آنها مستقیم می‌باشد؛ بدین معنا که با بهبود این معیارها، تاب‌آوری اجتماعی شهری در مواجهه با اپیدمی‌ها ارتقاء می‌یابد. از بین معیارهای حکمروایی خوب شهری، مشارکت با ضریب ۰,۳۷، اجماع محوری با ضریب ۰,۳۵ و عدالت با ضریب ۰,۳۴ به ترتیب بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری اجتماعی داشته‌اند. پاسخگویی، کارایی و قانونمداری در رده‌های بعدی قرار دارند.

بر اساس نتایج به دست آمده هر هشت معیار اصلی حکمروایی خوب شهری با توجه به خصوصیات و ویژگی‌هایی آن، تأثیر مستقیم و معناداری بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهرها دارد. بدین معنا که با ارتقاء این معیارهای مدیریتی می‌توان تاب‌آوری شهرها را به طور قابل ملاحظه‌ای در برابر اپیدمی‌ها ارتقاء بخشید. در مورد تاب‌آوری اجتماعی نتایج به دست آمده همراستا و مؤید نتایج پژوهش‌های صورت گرفته است، به خصوص در مورد معیار مشارکت که تقریباً در تمامی پژوهش‌هایی که در مورد تاب‌آوری اجتماعی در برابر اپیدمی‌ها صورت گرفته است، نقش مشارکت قابل ملاحظه ارزیابی شده است. البته در مورد معیار اجماع محوری بر خلاف پژوهش‌های صورت گرفته، نتایج این مطالعه نشان داد که این معیار نقش

تأثیرگذار و قابل ملاحظه‌ای را بر تاب‌آوری اجتماعی در برابر اپیدمی‌ها دارد. در مورد تاب‌آوری اقتصادی هر چند که پژوهش مشابهی صورت نگرفته است، ولی پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه حکمروایی شهری نیز همانند این پژوهش نشان دهنده تأثیر حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری به طور کلی می‌باشد.

نتیجه گیری

شیوع اپیدمی‌ها کرونا و بیماری کوید ۱۹ تمامی جنبه‌های زندگی فردی و جمعی شهروندان در سراسر دنیا را تحت تأثیر خود قرار داده است. در این زمینه نقش مدیریت شهری به عنوان متولی امور شهروندان در جامعه شهری حائز اهمیت می‌باشد. بنابراین برای ارتقاء تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهر لازم است از الگویی مناسب برای مدیریت و حکمروایی شهری استفاده کرد. الگوی حکمروایی خوب شهری با توجه به ویژگی‌هایی که دارد می‌تواند در این زمینه راهگشا باشد.

تحلیل نتایج نشان داد که هر هشت معیار اصلی الگوی حکمروایی خوب شهری تأثیر مستقیم و معناداری بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهرها در مواجهه با اپیدمی‌ها دارند. بدین معنا که با تحقق حکمروایی خوب شهری می‌توان به طور قابل توجهی تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهرها را ارتقاء بخشید. در مورد تاب‌آوری اقتصادی مهمترین معیار "اجماع محوری" می‌باشد. اجماع محوری نیازمند یکپارچه تر کردن مدیریت شهری و همکاری و تعامل نهادهای دخیل در امر مدیریت شهری از یک سو و تعامل سازنده آنها با شهروندان و به حداقل رسانیدن اختلافات از سوی دیگر می‌باشد. این موضوع هزینه اداره شهر را به نحو قابل توجهی کاهش می‌دهد و می‌تواند توسعه اقتصادی شهر را تسریع نماید. پس از "اجماع محوری" معیار "کارایی و اثربخشی" بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری اقتصادی شهری در مواجهه با اپیدمی‌ها داشته است. برای بهبود کارایی ایجاد زیرساخت‌های ایجاد شهر الکترونیک و شهر هوشمند و ارائه هر چه بیشتر خدمات به صورت برخط لازم و ضروری است. استفاده از دانش روز و رعایت استانداردهای جهانی در امر مدیریت شهری و همچنین توانمندسازی مدیران شهری و شهروندان در انجام امور مختلف می‌تواند کارایی و اثربخشی مدیریت شهری در انجام امور محوله را بهبود بخشد و کمک شایانی به ارتقاء تاب‌آوری اقتصادی نماید. در مورد تاب‌آوری اجتماعی معیار "مشارکت" بیشترین تأثیر را داشته است. به طور کلی سه دسته اصلی مشارکت شعاری، مشارکت محدود و مشارکت واقعی وجود دارد. وضعیت مشارکت در کشور ما در دسته مشارکت شعاری قرار دارد. البته پیش زمینه مشارکت واقعی و فعال شهروندان اعتمادسازی، آگاه سازی، چشم‌اندازسازی، ترغیب و علاقمندسازی و ظرفیت سازی است. بدون

فراهم آمدن این پیش شرطها مشارکت مردم نمی‌تواند چندان مؤثر و کارآمد باشد. در این زمینه تقویت سازمان‌های مردم نهاد و محله محوری می‌تواند مؤثر باشد. اجماع محوری نیز به عنوان معیار بعدی نقش مهمی در ارتقاء تاب‌آوری اجتماعی شهرها در برابر اپیدمی‌ها دارد. این امر از طریق تعامل و هماهنگی هر چه بیشتر مدیران شهری و شهروندان از تمامی اقشار جامعه محقق می‌گردد. همچنین می‌توان با تقویت سرمایه اجتماعی از طریق تقویت همبستگی و انسجام اجتماعی، محله محوری، تقویت شوراهای محلی، ارائه آموزش‌های تخصصی جهت تقویت مهارت‌ها، آگاه سازی و توانمندسازی شهروندان و توجه به عدالت اجتماعی و اقتصادی در توزیع خدمات شهرها را در مقابله با اپیدمی‌ها تاب‌آورتر ساخت. باید در نظر داشت هر چند شیوع و گسترش اپیدمی کوید-۱۹ به شدت کاهش پیدا کرده است، ولی ممکن است در آینده‌های نه چندان دور جامعه شهری با اپیدمی دیگری مواجه گردد. پس همواره جامعه شهری باید از تاب‌آوری لازم در برابر این گونه بحران‌ها برخوردار باشد تا بتواند تأثیرات منفی آن را کاهش داده و سریع تر بتواند خود را بازیابی نماید. استفاده از معیارهای حکمروایی خوب شهری و تحقق آنها به شیوه‌های گوناگون می‌تواند در این زمینه تأثیر قابل توجهی داشته باشد. در این پژوهش نقش یک مدل مدیریتی بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهری در مواجهه با اپیدمی‌ها پرداخته شد. می‌توان در پژوهش‌های آتی نقش عواملی دیگر مانند طراحی شهری شهری و کاربری‌های زمین شهری را در ارتقاء تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی شهری مورد توجه قرار داد. همچنین می‌توان تأثیر انواع مدل‌های مدیریت شهری را که در کشورهای مختلف حاکم است را بر تاب‌آوری شهری در مواجهه با مخاطرات از جمله اپیدمی‌ها مورد مقایسه قرار داد و از این مقایسه به مدل بهینه برای مدیریت امور شهری رسید. حتی می‌توان نوع سیستم حکومتی کشورهای مختلف را در این زمینه مقایسه کرد.

منابع و مآخذ:

۱. براری، ا.، کاظمیان، غ.، شریف زاده، ف.، قربانی زاده، و. ۱۳۹۸. "فرایندها و راهکارهای استقرار حکمروایی خوب شهری در کلانشهرها کشور (مورد مطالعه: مشهد)"، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۵۶.
۲. پورحسن زاده، م.، احمدی، ق. ۱۳۹۹. "سنجش و ارزیابی تاب‌آوری کلانشهر شیراز با رویکرد کاهش خطرپذیری در برابر مخاطرات طبیعی"، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، شماره ۲.
۳. توتونچی، س.، بحرینی، ح.، طبیبیان، م. ۱۴۰۳. "طراحی مدل تاب‌آوری کالبدی در مقابل زلزله با تأکید بر تئوری انتقادی و رویکرد نظریه داده بنیاد"، فصلنامه علمی - پژوهشی آمایش محیط، شماره ۶۵.
۴. حسنی، ص.، زیویار، پ.، رنجبر، م. ۱۴۰۳. "رتبه‌بندی مناطق شهر همدان بر اساس شاخص‌های حکمروایی خوب شهری"، فصلنامه علمی - پژوهشی آمایش محیط، شماره ۶۳.
۵. حیدری، م.، رسول زاده، ز.، حسنعلی زاده، م.، نصرتی هشی، م.، ۱۴۰۰. "تبیین اثرات حکمروایی مطلوب شهری بر تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر اپیدمی کووید ۱۹ (مطالعه موردی، شهر تبریز)"، فصلنامه شهر پایدار، شماره ۴.
۶. درمانی، ن.، پرورش، ح.، دهقانی، م.، علی پور، و. ۱۴۰۳، "بررسی تاب‌آوری شهر بندرعباس در ابعاد و مؤلفه‌های زیست‌محیطی و ارائه راهبردهای مدیریت شهری"، فصلنامه علمی- پژوهشی آمایش محیط، شماره ۶۴.
۷. رضایی، م.، سرایی، م.، بسطامی نیا، ا.، ۱۳۹۵. "تبیین و تحلیل مفهوم تاب‌آوری و شاخص‌ها و چارچوب‌های آن در سوانح طبیعی"، فصلنامه دانش پیشگیری و مدیریت بحران، دوره ششم، شماره اول.
۸. رضایی، م.، ۱۳۹۶. "سنجش تأثیر بوروکراسی اداری بر روند حکمرانی خوب شهری (نمونه موردی: کلانشهر شیراز)"، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، شماره سی و دوم.
۹. عسکری زاده، س.، ضرابی، ا.، تقوایی، م.، ۱۳۹۷. "بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر اراک"، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، سال شانزدهم، شماره ۳۰.
۱۰. عیوضلو، د.، رضویان، م.، ۱۳۹۷. "ارزیابی وضعیت مدیریت شهری کلانشهرها مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری (مطالعه موردی: تهران)"، نشریه جغرافیا و توسعه، سال شانزدهم، شماره ۵۲.

۱۱. غلامزاده، ع.، کامیابی، س.، کرکه آبادی، ز.، ۱۴۰۱. "ارزیابی آسیب‌پذیری کالبدی شهر بجنورد در مقابل زلزله با رویکرد توسعه پایدار شهری"، فصلنامه شهر پایدار، دوره ۵، شماره ۱.
۱۲. مبارکی، ا.، لاله پور، م.، افضل‌ی، ز.، "بررسی وضعیت مناطق چهارگانه شهر کرمان به لحاظ برخورداری از مؤلفه‌ها و شاخص‌های تاب‌آوری"، نشریه مطالعات نواحی شهری، شماره ۵.
۱۳. ملکی، س.، آروین، م.، بذرافکن، ش.، ۱۳۹۷. "بررسی نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در تحقق شهر تاب‌آور (مطالعه موردی: شهر اهواز)"، نشریه دانش شهرسازی، شماره ۴.
۱۴. نوری، م.، رضایی، م.، عسکری، ا.، ۱۳۹۹. "مدل سازی ساختاری - تفسیری عوامل مؤثر بر تاب‌آوری کالبدی و اجتماعی شهر شیراز در برابر سانحه سیل"، دوفصلنامه جغرافیای اجتماعی شهری، شماره ۲.
۱۵. یزدانی، م.، پاشازاده، ا.، ۱۳۹۶. "سنجش تاب‌آوری شهرهای ایرانی- اسلامی (نمونه موردی: شهر تبریز)"، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، سال پانزدهم، شماره ۲.
16. Ahren, J., 2011. "From fail-safe to safe-fail: Sustainability and resilience in the new urban world", Landscape Architecture and Regional Planning Graduate Research and Creative Activity, Paper 8
17. Alizadeh, H., Sharifi, A. 2022. "Social Resilience Promotion Factors during the Covid-19 Pandemic: Insight from Urimia, Iran", Urban Sci.
18. Banai, R., 2020. "Pandemic and the planning of resilient cities and regions", Cities 106
19. Bristow, G., Healy, A., 2018. "Innovation and regional economic resilience: an exploratory analysis", The Annals of Regional Science, 265-284
20. Cacioppo, J., Reis, H., Zautra, A., 2011. "Social Resilience: The Value of social Fitness with an Application to the Military", American Psychologist, 66 (1)
21. Caputo, Silvio. 2013. "Urban Resilience: a Theoretical and Empirical Investigation", PhD Thesis, Coventry University, England
22. Cui, P., Dong, Z., Yao, X., Cao, Y., Sun, Y., Feng, L. 2022. "What makes urban communities more resilient to Covid-19? A systematic review of current evidence", International Journal of Environmental Research and Public Health

23. Cutter, S., Burton C., Emrich, Christopher. T.,2010. “Disaster Resilience Indicator for Benchmarking Baseline Conditions”, Journal of Homeland Security and Emergency Management, Volume 7
24. Folke, I., Carpenter, S., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T., Rockstrom, J., 2010. “Insight Resilience Thinking: Integrating Resilience, Adaptability and Transformability”, Ecology and Society
25. McCall, M., Dunn, C., 2012. “Geo-Information tools for participatory Spatial Planning: Fulfilling the criteria for good governance”, Geoforum 43
26. Meyer, N., Auriacombe, C., 2019. “Good Urban Governance and city Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development”, Journal of Sustainability
27. Moreno, S., Fidelis, T., 2012. “A Proposal to explore the role of sustainability in local governance contexts: The case of Palmela, Portugal”, Ecological Indicators 23
28. Oliviera, J., Doll, C., Balaban O., 2013. “Green economy and governance in cities: assessing good governance in key urban economic processes”, Journal of Cleaner Production 58
29. Rose, A., 2004. “Measuring Economic Resilience to Disasters: An Overview”, IRGC Resource Guide on Resilience
30. Rose, A., and Krausmann, E., 2013. “An economic framework for the development of a resilience index for business recovery”, international journal of disaster risk reduction 5 (2013) 73-78
31. Sharifi, A., Khvarian-Garmsir., A. 2020. “The Covid-19 pandemic: Impacts on cities and major lessons for urban planning, design and managment”, Science of the Total Environment
32. Speer, J., 2012. “Participatory governance reform: A good Strategy for increasing government responsiveness and improving public services?”, World Development 40
33. UN-Habitat.,2002. “The Global Campaign on Urban Governance” concept paper, 2nd Edition, Nairobi
34. Zeng, X., Yu, Y., Yang, S., Lv, Y., Saker, N., 2022. “Urban Resilience for urban Sustainability: Concepts, Dimentions and Perspectives”, Journal Sustainability.

